

ALLES voor een TIJD

Eerste druk © 2018 Helen Venghaus
Titel: ALLES voor een TIJD
Auteur: Helen Venghaus

© Omslagfoto: D. Borst, 2010
© Omslag auteur: Helen Venghaus

Uitgeverij U2pi BV, Den Haag
Website uitgever: www.jouwboek.nl
ISBN: 978 90 8759 779 5
NUR: 320

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Helen Venghaus

ALLES voor een TIJD

WOORD VOORAF

Dit boek draag ik op aan mijn allerliefste moedertje:

Hilda Emelie Eleonora Venghaus-Schenkers.

Haar bestaan vindt z'n oorsprong in haar voorouders, die met vele anderen in de tijd van weleer op brute wijze werden weggerukt van hun geboortegrond en in gevangenschap meegevoerd overzee. Onder de meest erbarmelijke en onmenselijke omstandigheden haalden voornamelijk de sterken de eindbestemming, waaronder haar voorouders. Geketend, ontredderd, verzwakt of ziek, werden zij als slaven geplant in **vreemd grondgebied**, dat sinds 1667 in het bezit van Nederland was. Beroofd van hun vrijheid, naam en identiteit, verloren ze het recht van bestaan.

Onder het zware slavenjuk werd de *levensweg* met bloed, zweet en tranen geplaveid voor de generaties na hen. Mogelijk met een sprankje hoop dat het nageslacht in de toekomst daar **wel** een menswaardig bestaan zou hebben.

1 juli 1863 was DE dag waarnaar reikhalzend, smachtend, hopen en wellicht biddend was uitgezien.

Ketikoti ... Emancipatie! ... Afschaffing van de slavernij!

Dat **vreemde grondgebied** werd vaderland.

Het heet Suriname.

Hilda is geboren op **13 december 1915** in de hoofdstad Paramaribo.

Zij behoort tot die generaties, die in hun hart de ontwikkeling van een nieuwe identiteit en waardigheid hebben doorleefd en

die de vreugde hebben geoogst van wat met tranen is gezaaid.
Haar vaderland heeft ze op 32-jarige leeftijd verlaten, om haar echtgenoot te volgen op zijn schreden naar het buitenland. In gedachten ging ze steeds terug naar haar geliefd Suriname ... òf ... misschien liet Suriname *haar* niet los.

Tweemaal door het noodlot getroffen, werd haar geloof dusdanig op de proef gesteld. Maar zij nam dapper en vastbesloten *haar* verantwoordelijkheid om de wereld een beetje mooier te maken voor *haar* nageslacht en de mensen om haar heen.

Dit boek is een verzameling van *HAAR* herinneringen van haar tijdsbeeld van haar land, geslacht en cultuur, evenals van *MIJN* herinneringen aan en ervaringen met haar.

Hierbij is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van *haar* spreekwijze, *haar* zienswijze en *haar* woorden.

INHOUD

	Woord vooraf	4
1.	De oudste van het stel	9
2.	Adriaan Lucas Kamp	27
3.	Evangelische Broedergemeente (EBG)	36
4.	Het geweldige buitenleven	44
5.	Pijnlijke bewustwording	58
6.	De weg naar volwassenheid	70
7.	Vaarwel Suriname ... <i>Adyosi Sranan</i>	94
8.	Achter de wolken schijnt nog de zon	117
9.	Terug van weggeweest	141
10.	Niets nieuws onder de zon	168
11.	Belangstelling in het wereldgebeuren	182
12.	De laatste van het stel	190
	Korte overdenking	216
	Nawoord	218

HOOFDSTUK 1

DE OUDSTE VAN HET STEL

Sinds eind 2013 heeft mijn moeder Hilda last van extreme vermoeidheid. Ja, het is de ouderdom. Althans zo denkt iedereen. Natuurlijk speelde leeftijd een rol. Maar als ze bij herhaling met een steeds zwakker wordende stem uitbrengt: “Ik kan niet meer. Ik kan niet meer”, laten we toch op 7 februari 2014 een bloedonderzoek doen. De uitslag is dat ze aan zeer ernstige bloedarmoede lijdt. Drie dagen daarna wordt ze opgenomen in het Haga-ziekenhuis te Den Haag en krijgt ze drie zakken bloed toegediend.

De diagnose is darmkanker. Het bijbehorende onderzoek wordt vanwege haar zeer hoge leeftijd niet meer gedaan. De levensverwachting is op dat moment minder dan drie maanden. In het ziekenhuis wil de arts haar diezelfde avond doorsturen naar een verpleeghuis. Dit liet ik niet gebeuren! Ze heeft een thuis bij mij en als ze deze wereld gaat verlaten, dan zal dat -met Gods wil- thuis zijn, in haar eigen omgeving.

Als ze op een nacht weer uit bed valt, zorgt de huisarts ervoor dat ze via Vegro, een organisatie in verpleegartikelen, een elektrisch hoog/laag bed met bedhekken krijgt en een high-care/low-air matras. Dan start de Palliatief Terminale Zorg. In de daaropvolgende drie weken komt een ieder die haar lief is af-

scheid nemen. Dit gebeurt volgens een door mij opgesteld schema. Na één van die bezoeken zit ik naast haar bed. Ze kijkt me vermoeid aan en slaperig zegt ze: “Ik heb het warm. Het lijkt wel of ik in Suri.....”

*Ze maakt haar zin niet af. Haar ogen kijken de verte in en verbaasd roept ze uit: “TAN! (kreet van verbazing) ... Kijk, **mijn vader Koos en mijn moeder Dina!** ... Mmmmm ... Tye pôti!” (Ach!) (Uitroep van medelijden).....*

MIJN VADER KOOS ... *mi brudu* (mijn bloed)

Zijn naam is **Johannes George Constantijn SCHENKERS** (roepnaam: Koos).

Hij is de jongste van drie kinderen en is geboren in 1888 in Paramaribo. Hij heeft twee oudere broers. Op zekere leeftijd woont en werkt hij in het jongensinternaat of leerlingentehuis van de zendingsfirma Kersten & Co aan de Domineestraat. Dit was het warenhuis van de EBG (Evangelische Broedergemeente. Later meer hierover.) Het internaat grensde aan het warenhuis. De inrichting zorgde voor kleding en de was. Het huishoudelijk werk werd door de leerlingen zelf gedaan. Dit internaat werd ook 'Gele Kost' genoemd, vanwege de *khaki*-kleurige (grauwgele) kleding van de jongens. De timmerloods als werkplaats was aan de Saramaccastraat. Hier werd hij opgeleid tot timmerman. Aan de andere kant van Kersten, dus aan de Steenbakkerijstraat, was de Grote Stadskerk. Dit was het eerste en grootste kerkgebouw van de EBG in Paramaribo en werd daarom ook wel *Mamakerki* (moederkerk) genoemd.

Koos was rustig van aard en een beetje verlegen. In gezelschap hield hij zich liever op de achtergrond. Volgens zijn vrouw Dina was die *schuwheid* te wijten aan zijn Indiaans bloed, van moeders zijde. Hij was *een heer*. Als hij uitging, droeg hij een hengelwit pak en een strohoed. Er kwam geen *onvertogen* woord uit zijn mond. Hoewel hij de jongste was, bleek hij de verstandigste. Zijn moeder deed af en toe een beroep op hem om zijn broers aan te spreken op hun gedrag, of hun zo nodig raad te geven.

Zijn oudste broer was politieagent. Hij verdiende meer dan Koos en had een vast inkomen, *maar hij had geen eigen huis*.

Zijn tweede broer was *baas van een zaagmolen*. *Dus het hout was voor het grijpen*. Maar ook hij had geen eigen huis.

Trots vertelt Hilda dat haar vader, ondanks dat hij weinig verdiende als timmerman en soms langere tijd geen werk had, op een gegeven moment twee huisjes bezat. Eén in de stad en één op Meerzorg. Bovendien had hij een *familiespaarpot* met (klein)geld. Hij had van hout een vierkante spaarpot gemaakt en wilde dat elk lid van het gezin er iets in deed. Al was het nog zo weinig. Hij leerde hun: “Als je 5 cent hebt, dan 2½ cent gebruiken en 2½ cent sparen.”

Hij ging uit van het standpunt, dat wanneer hij geen werk had, ze geen geld hier of daar hoefden te lenen om eten te kopen. Ze konden het dan uit de spaarpot nemen. Hij had een hekel aan schulden en het begrip sociale voorzieningen of andere ondersteunende regelingen, was hun in die tijd onbekend.

MIJN MOEDER DINA ... *mi gudu* (mijn schat)

Zij heet **Gerhardina Dorothea KAMP** (roepnaam: Dina).

Zij is de oudste van vier kinderen en is geboren in 1887 in het plaatsje Totness, in het district Coronie. Coronie werd ook wel 'De Kust' genoemd en was het kokosdistrict van Suriname.

Omdat Dina's vader reeds voor haar geboorte uit beeld was, ging een jong meisje, dat niet kon lezen en schrijven, Dina aan-geven bij de Burgerlijke Stand. Dina's moeder, Jeannette, had geprobeerd het meisje in te prenten dat het kind **Gerhardina Theodora** heet. Het meisje echter had moeite om de tweede naam te onthouden en draaide de letters steeds om, namelijk *Dorothea*. Toen het haar na diverse pogingen eindelijk lukte de naam correct te noemen, was ze, vóórdat ze bij het Registratie-kantoorje aankwam, weer de kluts kwijt. *Dus*

Dina groeide op in Coronie bij haar moeder, Jeannette Kamp en haar grootouders, Adriaan en Anna Kamp. Ze was een sterke persoonlijkheid, slim en liet niet met zich sullen. Later ging ze in Paramaribo wonen en vond een baan bij firma Kersten & Co. Daar hebben zij en Koos elkaar leren kennen.

Na hun huwelijk in 1912 raakt ze in verwachting van hun eerste kindje, Georgetina Elisabeth, die niet lang na de geboorte overlijdt. Kort daarna is ze weer zwanger, maar ze krijgt een miskraam.

Als hun derde kindje (Hilda) op komst is, besluit een huis-vriend om dit kind 'symbolisch' te kopen met een Amerikaanse gouden munt. Dit moest zogenaamd vertrouwen geven dat het dit keer goed zal gaan. Die munt overhandigde hij aan Dina en

Koos, die het aan Hilda gaven, toen ze de leeftijd had om het te dragen en er goed op te passen. Ze heeft die munt voor de rest van haar leven aan een gouden kettinkje om haar hals gedragen. Na haar krijgen ze nog vier gezonde jongens en een meisje met een verstandelijke beperking.

Hilda is dus *de oudste van het stel*.

Bevallien.	
Dec. 12	
15	
14	
10	
15	
10	
13	Kamp, Gerhardina Dorothea, echtge. v. Johannes George Constantijn Scher- kers, d.

Hilda's geboorteaankondiging
in de krant

Ze groeit op in een vredige gemeenschap, in een tijd van armoede, saamhorigheid, strengheid, normen en waarden.

In die sfeerbeleving komen de kostbare herinneringen bij vlagen naar boven. Ze verklaart een goede opvoeding te hebben genoten. Vader en moeder zaten op één lijn. Thuis werd er meer Nederlands gesproken dan *Sranan* (Surinaams).

“We waren *arm, fatsoenlijk en christelijk*.”

ARM

Soms als pà geen werk had en er niet genoeg te eten was, dan ging mà om de hoek naar de Chinees Lie Tsjong om een beetje *elen watra* te halen. Hij had een provisiewinkeltje en werd *omu Sneisi* (oom Chinees) genoemd. *Elen watra* is vocht van gepekelde haring. Hiermee maakte ze een sausje en strooide dit over

de rijst, zodat het toch een beetje smaak kreeg. Er was soms geen groente en geen *toespijs* (vlees). Ze aten ook *schoenmakerskost*, ofwel banaan op brood. Er waren tijden dat ze moesten rondkomen met slechts een paar gulden in de week.

“Het was een arme tijd, hoor. *Unu sab' pina, baya.*” (Wij weten wat armoe lijden is hoor.)

Over het algemeen was het de gewoonte om driemaal daags een warme maaltijd te nuttigen. Terwijl haar broertjes en zusje 's morgens meestal een grote portie verorberden, had Hilda genoeg aan een broodje van 1 cent, soms met Wijsmanboter. Dit is gezouten roomboter in blik. Pà maakte zich zorgen over haar en zei: “Dit kind eet niet! Ze is zo mager als een lat.”

FATSOENLIJK

Streng ouders, die erop toezagen dat normen, waarden en vermaning, waarmee zichzelf waren grootgebracht, werden doorgegeven aan hun kinderen.

- *Bidden voor het eten en danken na het eten

- *Dankbaar en tevreden zijn

- *Nergens aankomen, thuis noch elders

- *Eerbied voor *grote mensen* (volwassenen)

- *Behoorlijk groeten en volwassenen aanspreken met 'u'

- *Spreeken met twee woorden: '*Ja pà*' ... '*Ja mà*' ...

'Ja oom' ... '*Ja tante*' ... '*Jawel meneer*' ... '*Jawel mevrouw*'.

De generatie vóór haar moest zelfs tegen oudere broers of zusters de beleefdheidsvorm '*um*' gebruiken: '*Ja um broer*'... '*Ja um zus*'.

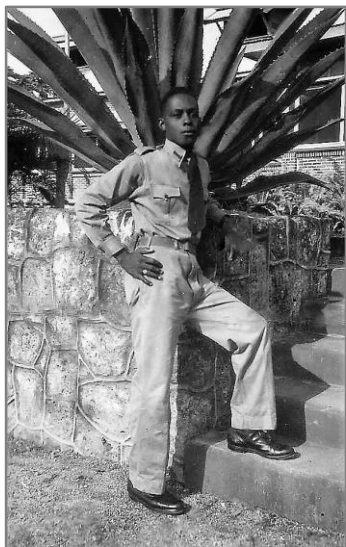
Er was duidelijk sprake van een natuurlijk gepaste afstand tussen volwassene en kind. Kinderen waren *gezeglijk* (gehoorzaam). Verzoeken of opdrachten werden door ouderen veelal op gebiedende wijs kenbaar gemaakt. Als er visite kwam, dan moesten de kinderen naar hun kamer of naar buiten gaan. Als je niet uit jezelf ging, dan werd je met een veelzeggende blik of één handgebaar weggestuurd, vergezeld van het woordje *mars*. Dit betekent schiet op. *Je mocht geen luistervinkje spelen*.

Indien je met een *boodschap* (bericht) van een volwassene thuiskwam en er was visite, dan moest je wachten tot het bezoek weg was. Pas dan mocht je de boodschap aan je ouders doorgeven.

Het was destijds gewoon dat meerdere mensen bij de opvoeding betrokken waren, zoals grootouders, ooms en tantes, leraars, kennissen of burens. Als kind durfde je nauwelijks of geen kattenkwaad uit te halen, want vóóordat je thuiskwam, was je moeder meestal reeds op de hoogte. Als je op school al straf had gekregen, dan werd het thuis nog eens overgedaan. Soms in de vorm van een pak slaag. Indien je iets op straat had uitgespookt en je werd door een volwassene daarop aangesproken, dan zou je niet durven om diegene een grote mond te geven. *Wie schopt je!* (Wat bezielt je!) Sociale controle was nou eenmaal een gegeven.

Als je tot de orde werd geroepen, mocht je niet onbeschoft zijn of een *zuur* (chagrijnig, boos) gezicht opzetten. Na school direct naar huis en omkleden. Ze hadden zondagse kleren en school- en huiskleding. Met de laatste speelden ze ook buiten.

Mensen moesten geen klachten brengen, want dat betekende *gêne*, ofwel schande! Degene die weleens iets op zijn kerfstok had, was haar broertje Hans. Hij was vreselijk ondeugend en een vechtersbaas. Een gevecht ging hij nooit uit de weg. Sterker nog, hij zocht veelal de confrontatie bewust op, door het gevecht van iemand anders over te nemen. Hij was sterk, snel en

Hans in legeruniform

bedreven in het vechten. De meeste jongens in de buurt waren bang voor hem.

Als pà thuiskomt en iemand heeft een klacht gebracht, dan grijpt hij Hans, vóórdát deze het in de gaten heeft en brengt hem naar de slaapkamer, waar hij met een riem op z'n billen krijgt. Er was soms geen land met hem te bezeilen.

Als jaren later de oproep van de Schutterij¹ voor Hans binnenkomt, dankt Dina God letterlijk op haar blote knieën.

¹ De Surinaamse Schutterij is opgericht in 1939 voor de lokale bevolking en bestond aanvankelijk uit vrijwilligers. Het was een landmacht in Suriname, die was bedoeld als aanvulling op de reguliere Nederlandse troepen in Suriname (TRIS). Na de mobilisatie in 1940, werd in 1941 de dienstplicht afgekondigd.

De Schutterij werd tijdens WOII ingezet bij de bescherming van de bauxietmijnen bij Moengo en Paranam en ter bewaking van de kust. Ook schepen die bauxiet over de rivieren vervoerden, werden door de Surinaamse Schutterij beveiligd. Bauxiet was essentieel voor de aluminiumfabricage voor de Amerikaanse vliegtuigindustrie. Ook de grens met Frans-Guyana werd beveiligd door een korps dat onder de Schutterij viel.

Haar stille hoop en gebed was, dat hij zou veranderen. Het wonder geschiedde. Hans voelde zich daar thuis en werd gedisciplineerd. Hij veranderde als een blad aan een boom en werd een lieve, gehoorzame en nette *yonkuman* (jongeman).

Het was normaal dat kinderen vaste taken hadden binnen het gezin.

“Het huishoudelijk werk was vaak zwaar en omslachtig”, verzucht ze. De houten vloer van het huis werd geveegd met een *prasara-sisibi*. Dit is een bezem van palmtak. Stof en vuil moesten eerst goed uit alle hoeken, gaten en naden van de planken gehaald worden. Vaak werd er een scheutje *lysol* of *dettol* in het dweilwater gedaan. Desinfecterende schoonmaakmiddelen. En als de vloer droog is, dan op de knieën insmeren met boenwas en uitwrijven.

Omdat de meeste huizen geen elektriciteitsvoorziening hadden, gebruikte men voor de verlichting een *koko lampu* (olie-lamp), waarvan het glas steeds schoongemaakt moest worden.

Bij gebrek aan stromend water, werd met een emmer, water gehaald uit de *peti* (put) op het erf. Dit was brak of zilt water.

Eten koken gebeurde op een *korpatu* (koolpot). Deze moest worden aangemaakt met houtskool.

De was werd volledig met de hand gedaan. Attributen die hierbij gebruikt werden, waren een zinken *bekken* (wasteil), een *wasuma* (wasplank), waarbij de kleding langs de groeven werd geschuurd, een *korenspeer* (maïskolf zonder korrels) om de vuile plekken mee schoon te borstelen en *groene zeep* of *een blok*

sunlightzeep. Na het wassen werd de witte was soms op een stuk grasveld uitgespreid, zodat het gebleekt en gedroogd werd door de zon. Een andere keer deed men een *zakje blauwsel* in het water om het wasgoed witter te laten lijken.

Voor bepaalde textiel (linnen en katoen) deed men *gomma* (stijfsel) bij de laatste spoelbeurt. Hierdoor vormt zich een laagje dat zorgt voor versteviging en bescherming van de vezels. Het wasgoed strijkt dan makkelijker en kreukt minder snel. Bij de eerstvolgende wasbeurt lost het stijfsel op en laat ook het vuil sneller los. Stijfsel is een zetmeelproduct.

Strijken gebeurde met twee strijkbouten, die beurtelings werden gebruikt. Terwijl je met de ene strijkt, staat de andere op het houtskoolvuurtje. Voordat je het reeds verwarmde strijkijzer gaat gebruiken, moet je het schoonvegen, wil je het strijkgoed niet vuil maken.

“Alles was primitief en het ging niet zoals nu met al die moderne middelen. Nu heb je stofzuiger, wasmachine, gasfornuis en al *dat* soort dingen. Gosjiekietje!... Maar je wist niet beter!”

Als tandenborstel gebruikten ze een takje van de zure oranjeboom (*alanyatiki*). Dit is een citrusboom. Eén uiteinde van het takje werd tot kwastje bewerkt en het zorgde voor een frisse adem. Voor het reinigen en witter maken van het gebit, bedienden ze zich weleens van een 'oude wijsheid', namelijk houtskool. Dit werd eerst tot poeder vermalen en daarna met de vingers of het zelfgemaakte kwastje op de tanden aangebracht. Daarna de mond grondig spoelen. Een andere reinigingsmethode was het inwrijven van het gebit met het uiteinde van een

uitgebrande sigaar. Als er wèl iets meer geld te besteden was, gebruikten ze. Colgate. Dat was DE tandpasta in die dagen.

“In de buurt had niemand telefoon, behalve de dokter en de *soeurs* (nonnen). Ingeval van een noodsituatie, moest je naar de *soeurs* om te bellen. Nu zie je kleine kinderen al met dat ding aan hun oor. Gosjepietje! Ik word er niet goed van!” zegt ze hoofdschuddend.

's Avonds zitten ze gezellig en knus bij elkaar *in a pikin foroisi* (in de kleine voorkamer). De één maakt huiswerk, de ander leest een boek, weer een ander speelt met een zelfgemaakt stuk speelgoed. Soms rookt Koos een pijp en Dina verstelt kleren. Of er wordt gewoon een gesprek gevoerd, waarbij Dina en Koos hun best doen om de kinderen te laten delen in hun voorraad levenswijsheid. Steeds terugkerende onderwerpen zijn:

****Tevredenheid***

Wees tevreden met wat je hebt. Kijk niet naar een ander. Al heeft die ander twee of meer jurken of broeken dan jij, je weet niet hoe ze eraan zijn gekomen! Wees tevreden met die ene.

****Zuinig zijn en sparen***

Het is voor later. Als er iets is, dan hoeft je niet bij je zus of broer te gaan lenen, want misschien hebben zij het ook niet.

****Educatieve ontwikkeling***

Omdat geld voor vervolgonderwijs een onzekere factor zou blijven, wordt herhaaldelijk benadrukt: *Je moet niet leeg zitten, want ledigheid is des duivels oorkussen. Pak een boek en lees, want door lezen verrijk je je geest.*